

**МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ТРИАДАТА
«ДОХОДИ – ПОТРЕБЛЕНИЕ - ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ»
ПО ДЕЦИЛНИ ГРУПИ**

[Гл. ас. д-р Стела Стойчева Цанова](#)¹
Докт. Цветелина Емилова Цанова²

Резюме

Разполагаемият доход на домакинствата и покупателната способност на населението са в основата на икономическото развитие на всяка държава. В икономическата теория има различни становища относно ролята на потреблението и спестяването спрямо икономическия растеж. Потреблението стимулира пряко производството и допринася за икономическия подем в близък план. Спестяванията на домакинствата служат като средство за бъдещо потребление и са източник на инвестиции в икономиката, т.е. те са източник на дългосрочен икономически растеж.

Настоящото изследване се основава на две работни хипотези, определени от връзката доходи/икономическо развитие: нарастването на потреблението и/или увеличаването на спестяванията водят до икономически растеж; каква част от своите доходи домакинствата използват за потребление/спестяване в зависимост от располагаемия си доход по децилни групи и как това се отразява върху икономическото развитие.

Ключови думи: доходи, потребление, икономически растеж, децилни групи

JEL: B22, C4, C52

**MACROECONOMIC ANALYSIS OF THE TRIADS «INCOME -
CONSUMPTION - ECONOMIC GROWTH» BY DECILE GROUPS**

[Assist. Prof. Stella Stoycheva Tsanova, PhD](#)³
Tsvetelina Emilova Tsanova⁴, PhD Student

Abstract

Household disposable income and purchasing power are the basis for economic development of each country. In economic theory there are different opinions on the role of consumption and saving to economic growth. Consumption stimulate production directly and contributes to economic progress in the near term. Household savings serve as a tool for future use and source of investment in the economy, ie they are a source of economic growth.

This study is based on two working hypotheses defined by the relation income/economic development: the growth in consumption and/or increased savings

¹ Катедра „Математика и статистика”, СА „Д. А. Ценов”; гр. Свищов, Р. България

² Катедра “Обща теория на икономиката”, СА “Д. А. Ценов”, гр. Свищов, Р. България

³ Department "Mathematics and Statistics", "D. Tsenov ", Svishtov, Bulgaria

⁴ Department "General Theory of Economics", "D. Tsenov ", Svishtov, Bulgaria

Стела Цанова, Цветелина Цанова

lead to economic growth, how much of your income households use for consumption/savings depending on your disposable income by decile groups and how it affects economic development.

Key words: income, consumption, economic growth, decile groups

JEL: B22, C4, S52

В икономическата теория има различни становища относно ролята на потреблението и спестяването спрямо икономическия растеж. Потреблението стимулира пряко производството и допринася за икономически подем в близък план. Спестяванията на домакинствата служат като средство за бъдещо потребление и са източник на инвестиции в икономиката, т.е. те са източник на дългосрочен икономически растеж.

Предмет на настоящата разработка е изследване на разходите на домакинствата в частта им за потребление или спестяване, както и проследяване на структурата на разходите на домакинствата по децилни групи. Основните задачи, които предстои да бъдат решени са:

1. Оценка на различията в доходите и разходите на домакинство по години и по децилни групи.

2. Анализ на връзката доходи/икономическо развитие конкретно чрез нарастването на потреблението и/или увеличаването на спестяванията водят до икономически растеж; каква част от своите доходи домакинствата използват за потребление/спестяване в зависимост от разполагаемия си доход по децилни групи и как това се отразява върху икономическото развитие.

Изследването на структурните изменения и различия в разходите на домакинствата се основава на данни за домакинските бюджети за периода 2000–2009 г. Данните са получени от съответните източници на НСИ⁵.

Оценка на различията в доходите и разходите на домакинство по години и по децилни групи. Дотук в изложението беше представен подробен анализ на разпределението на общия разход на домакинствата по децилни групи и изменението им по години. В резултат от приложения метод се доказаха значими различия в структурата на разходите по децилни групи и изменения по години. При първа децилна група относителният дял на разходите за храна в общия потребителски разход се движи в диапазона от 55,46% (2007 г.) до 64,57% (2001 г.), докато при десета децилна група величината на техния дял е от 33,09% (2008 г.) до 46,08% (2000 г.). Основна причина за тези различия е абсолютната величина на доходите при отделните децилни групи. Общият доход на домакинствата при десета децилна група за 2002 г. е 6,18 пъти по-голям от този при първа децилна група – това е годината с максимални различия в доходите на двете групи (таблица 1). В следващите години съотношението между тях намалява до 5,01 пъти за 2009 г., което означава че диференциацията на доходите постепенно намалява.

Таблица 1. *Съотношения между десета и първа децилни групи по общ доход/разход на домакинство*

⁵ Бюджети на домакинствата по децилни групи. НСИ, различни години.

Година	Съотношения между десета и първа децилни групи	
	общ доход	общ разход
2000	5,12	3,03
2001	5,42	3,12
2002	6,18	2,91
2003	5,63	2,89
2004	6,14	3,39
2005	5,54	3,03
2006	5,15	3,17
2007	5,34	3,46
2008	5,22	3,27
2009	5,01	3,09

В таблица 1 освен съотношенията в доходите, е представена информация и за различията в общия разход на домакинствата между десета и първа децилни групи. Прави впечатление, че доходът при десета децилна група е над пет пъти по-голям от този в първа, а разходът около три пъти. Това означава, че домакинствата от десета децилна група изразходват по-малка част от своите доходи, за разлика от тези в първа. Това е логичен резултат, тъй като при домакинствата с по-малки доходи голяма част от тях се използват за потребление. Данните за 2009 г. сочат, че отношението между общия потребителски разход и общия доход на домакинство от първа децилна група е 100,89%, което означава, че доходите на тези домакинства дори не достигат за задоволяване само на тази група разходи. При домакинствата от десета децилна група това съотношение е 62,07%. Останалите близо 38% от общия доход се заделят за плащане на данъци, социални осигуровки и за спестяване.

При анализиране на относителния дял на разходите на домакинствата данните са в текущи цени, тъй като преминаването в съпоставими цени няма да промени резултатите - относителните дялове остават същите. Разгледаният метод (евклидовото разстояние) е подходящ за анализиране на промените в структурата на разходите на домакинствата без да се взема под внимание абсолютната величина на разходите и как те се променят по години и по децилни групи. За определяне значимостта на тези промени се прилага двуфакторният модел на дисперсионен анализ, без отчитане на взаимодействието между факторите: факторът, разположен по редовете на таблицата е доходът/разходът на домакинствата по години за периода 2000-2009 г. (десет наблюдения) и съответно факторът, разположен по колони на таблицата е доходът/разходът на домакинствата по децилни групи (отново десет наблюдения).

Преди прилагане на метода е необходимо данните да бъдат преизчислени в съпоставими цени (преминава се към цени от 2005 г.), за да може да се проследи реалното изменение на дохода или разхода по години, след изключване на инфлацията. В противен случай, резултатът относно значимостта на първия факторен признак (изменението на дохода по години), ще бъде изкуствено завишен.

Резултатите от проверката на различията в изменението на общия доход на домакинство по години и по децилни групи са:

ANOVA

Общ доход на домакинство

Source of Variation	SS	df	MS	F	P-value	F crit
Rows	24493011	9	2721446	22,43	1,41E-18	2,00
Columns	961071811	9	106785757	880,11	6,94E-77	2,00
Error	9827866	81	121332			
Total	995392688	99				

Доказва се значимостта и на двата факторни признака при риск за грешка 1%. Следователно се потвърждава значимостта в изменението на дохода на домакинство по години за периода 2000-2009 г. - $F_{em}=22,43$ ($P\text{-value}=1,41E-18$) и по децилни групи - $F_{em}=880,11$, като различията в дохода по децилни групи са в пъти повече от тези по години.

С помощта на дисперсионния анализ се доказва значимостта на тенденцията в изменението на общия доход на домакинство за периода 2000-2009 г. При всяка децилна група изменението е различно. При определянето на тенденцията данните за дохода отново са в съпоставими цени от 2005 г. Получените параметри и оценката на тяхната статистическа значимост са представени в таблица 2. При всички децилни групи се наблюдава тенденция на нарастване на дохода, като увеличението при първа децилна група е средногодишно с 84,41 лв. Това изменение при десета децилна група е близо четири пъти повече в размер на 317,04 лв. средногодишно нарастване на общия доход.

Таблица 2. Общ доход на домакинствата по децилни групи за периода 2000-2009 г. в съпоставими цени

Оценка на параметри	Децилни групи										Общо
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
b	84,4	75,0	85,0	106,9	131,4	158,3	193,6	212,9	210,3	317,0	144,3
t Stat	7,4	4,8	5,2	5,6	5,9	7,3	7,2	6,0	4,8	3,4	5,3

Прави впечатление, че нарастването на общия доход при втора децилна група е по-малко от това в първа, а при трета общо взето съвпада с първа (84,99 лв. средногодишно увеличение). Причината вероятно е, че при всяко нарастване на минималната работна заплата, това увеличение се отразява пряко върху изменението на дохода при първа децилна група, докато във втора и трета се забавя. Изменението на дохода за посочения период общо на домакинство е средногодишно със 144,29 лв.

Получените параметри, доказващи възходящата тенденция в изменението на доходите на домакинствата за периода 2000-2009 г. са статистически значими – теоретичната стойност, определяща границите, в рамките на които параметрите се смятат за случайни ($b_i=0$) е $t_i|_{\substack{\alpha=0,01 \\ \varphi=8}} = 3,36$ (при риск за грешка $\alpha = 0,01$ и степени на свобода $\varphi = n - p = 10 - 2 = 8$).

Анализът продължава по същия начин за оценка на общия разход на домакинство. Резултатите от проверката на различията в изменението на този показател по години и по децилни групи са:

ANOVA		Общ разход на домакинство					
Source of Variation	SS	df	MS	F	P-value	F crit	
Rows	30859229	9	3428803	21,26	6,21E-18	2,00	
Columns	413723057	9	45969229	285,02	1,88E-57	2,00	
Error	13064021	81	161284				
Total	457646306	99					

Доказва се значимостта и на двата факторни признака при риск за грешка $\alpha = 0,05$: разходите на домакинство се различават, както по години ($F_{em}=21,26$, $P\text{-value}=6,21E-18$), така и по децилни групи ($F_{em}=285,02$, $P\text{-value}=1,88E-57$).

С помощта на дисперсионния анализ само се доказва значимостта на различията на изследваните фактори, без да се определи величината и посоката на тези различия. Параметрите за оценка на изменението в разходите на домакинствата по години и по децилни групи са представени в таблица 3:

Таблица 3. *Общ разход на домакинствата по децилни групи за периода 2000-2009 г.в съпоставими цени*

Оценка на параметри	Децилни групи										Общо
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
<i>b</i>	102	69	90	103	135	174	210	254	271	416	176,5
<i>t Stat</i>	5,9	4,8	7,2	8,15	7,86	7,22	7,22	7,37	6,58	5,17	7,54

При първа децилна група доходите не достигат. Потвърждение на казаното е, че разходите на домакинство нарастват средногодишно със 101,66 лв. за анализирания период, а доходите само с 84,41 лв. Като се вземе предвид и фактът, че общите разходи като абсолютна величина надвишават доходите, резултатът е, че *домакинствата от първа децилна група продължават да обедняват*. За наблюдавания период общите разходи на домакинствата от тази група средно надвишават доходите с 1,29 пъти.

При втора децилна група се наблюдава сходна ситуация, тъй като величината на разходите надвишава тази на доходите с 2,52%, но пък за сметка на това разходите нарастват по-бавно от доходите (средногодишното увеличение на разходите е 69,11 лв. срещу 74,95 лв. на доходите).

Таблица 4. *Общ доход и разход на домакинствата по децилни групи за периода 2000-2009 г. изглаждане по права линия*

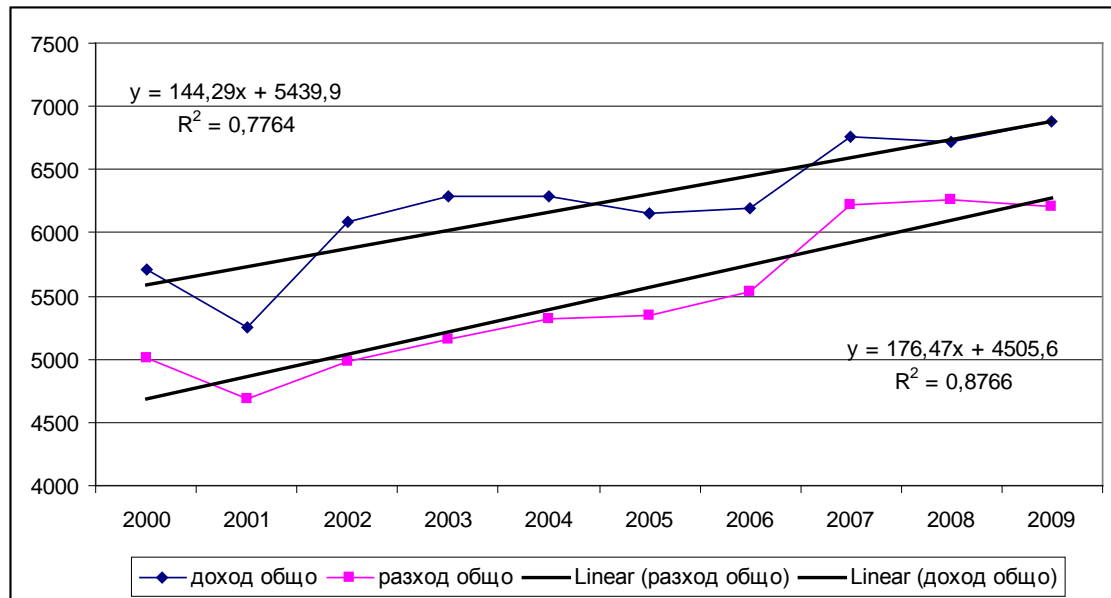
Оценка на параметри	Децилни групи										общо	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
<i>Доход</i>	<i>a</i>	2016	2927	3235	3598	4045	4547	5172	6154	7623	11785	5440
	<i>b</i>	84	75	85	107	131	158	194	213	210	317	144
<i>Разход</i>	<i>a</i>	2640	3041	3177	3417	3735	4022	4420	5042	5865	7775	4506
	<i>b</i>	102	69	90	103	136	174	210	254	271	416	177

При останалите децилни групи ситуацията е по-различна, тъй като величината на доходите надвишава тази на разходите. Общият доход на домакинство при десета децилна група нараства средногодишно за наблюдавания период с 317 лв., а общият разход с 415,67 лв. Това означава, че

Стела Цанова, Цветелина Цанова

домакинствата от тази група увеличават своето потребление над сумата на нарастване на дохода. При останалите децилни групи (от пета до девета) се получават сходни резултати като при домакинствата от десета група, само че с по-малки значения по отделните показатели.

Изменението на доходите и разходите на домакинство за всички децилни групи е представено на следващата фигура:

Фигура 1. Изменение на общия доход и общия разход общо на домакинство за периода 2000-2009 г.

Доходите на домакинство нарастват средногодишно със 144,29 лв., следвани непосредствено от нарастване на разходите. Изгладената линия, описваща общия разход на домакинство е по-стръмна от тази на доходите – всяка година от изследвания период разходите изпреварват нарастването на доходите средно с 1,22 пъти.

Доходи, потребление и спестяване на домакинствата и тяхното отражение върху икономическото развитие. В икономическата теория има различни становища относно ролята на потреблението и спестяването спрямо икономическия растеж. Потреблението стимулира пряко производството и допринася за икономически подем в близък план. Спестяванията на домакинствата служат като средство за бъдещо потребление и са източник на инвестиции в икономиката, т.е. те са източник на дългосрочен икономически растеж.

Изследването се основава на две работни хипотези, определени от връзката доходи/икономическо развитие: нарастването на потреблението и/или увеличаването на спестяванията водят до икономически растеж; каква част от своите доходи домакинствата използват за потребление/спестяване в зависимост от разполагаемия си доход по децилни групи и как това се отразява върху икономическото развитие.

Доходите и потреблението на домакинствата са основни фактори, определящи обема на съвкупното пазарно търсене.⁶ Механизмът, определящ

⁶ Съев, В. Доходите на домакинствата като фактор на икономически растеж. Макроикономическа стабилизация и икономически растеж. УНСС. 2003 г.

Стела Цанова, Цветелина Цанова

връзката доход–потребление–икономическо развитие може да бъде описан по следния начин: нарастването на доходите в реални цени води до увеличено пазарно търсене, следователно води до нарастване на продажбите на фирмите (при положение, че нараства потреблението на стоки, произведени в България). Това от своя страна създава на условия за разширяване на производството и увеличаване на заетостта, последвано от нарастване и на доходите. Следователно растежът на производството би трябвало да бъде последван от нарастване на работните заплати на наетите лица, а увеличаването на дохода води до нарастване и на потреблението (или спестяването).

Като основен показател за икономическото развитие на страната може да се използва националната производителност на труда, измерена чрез БВП на един зает в икономиката. От икономическата теория е известно, че производителността на труда трябва да нараства с изпреварващи темпове от тези на работната заплата.

Данните за производителността на труда на национално ниво и средната работна заплата, въз основа на които е направен последващия анализ, са в съпоставими цени от 2005 г (таблица 5). За периода 2000-2005 г. темповете на производителността на труда (измерена чрез БВП на един зает) изпреварват тези на работната заплата, като средногодишният темп на нарастване на работната заплата (РЗ) е 102,23%, а на производителността на труда (ПТ) – 103,75%. За годините след това се наблюдават изпреварващи темпове на нарастване на средната работната заплата. Само през 2007 г. спрямо предходната увеличението на средната РЗ е с 11,09%, а през 2008 с 13,03%. През този период (след 2007 г.) ПТ нараства с малко над 3%, а през последната година на анализирания период (2009 г.) е регистрирано намаление в размер на 97,07%. Тези промени се отразяват върху средногодишния темп на изменение на производителността на труда и на работната заплата: ПТ на национално ниво средногодишно за наблюдавания период нараства с 2,89%, докато същият показател при РЗ е в размер на 5,10%. Следователно ПТ нараства с по-бавни темпове от тези на средната работната заплата (съотношението между средногодишните темпове е 0,9790).

Ако се разгледа съотношението между верижните темпове на нарастване на ПТ и тези на РЗ, то изпреварващи темпове на ПТ се наблюдават през годините 2001, 2002 и 2004. През останалите години темпа на изменение на ПТ изостава от този на РЗ, като най-малкото съотношение е през 2009 г. в размер на 88,98%.

Така очертаната тенденция между двата основни макроикономически показателя на пръв поглед съвсем не е благоприятна за икономическото развитие на страната. Но ако се вземе под внимание фактът, че по заплащане България е на едно от последните места в ЕС, това по-скоро може да се разглежда като достигане на средната работна заплата до равнище, съответстващо на сегашния етап на икономическо развитие.

Таблица 5. Изменение на националната производителност на труда и средната работна заплата на наетите лица за периода 2000-2009 г.

Години	Средна РЗ на наетите лица по цени от 2005 г.	БВП на един зает по цени от 2005 г.	Отношение между темповете на производителността
--------	--	-------------------------------------	---

Стела Цанова, Цветелина Цанова

	абс. величини (лв.)	верижни темпове (%)	абс. величини (лв.)	верижни темпове (%)	на труда и работната заплата (%)
2000	3526	-	10755	-	-
2001	3511	99,57	11287	104,94	105,4
2002	3561	101,44	11784	104,41	102,93
2003	3692	103,68	12076	102,48	98,84
2004	3721	100,78	12565	104,05	103,24
2005	3885	104,41	13013	103,56	99,19
2006	4025	103,61	13412	103,07	99,47
2007	4472	111,09	13838	103,17	92,88
2008	5054	113,03	14316	103,45	91,53
2009	5514	109,1	13896	97,07	88,98
2010			14787	106,41	
Средногодишен темп		105,1		102,89	97,9

При детайлизиране на анализа по децилни групи може да се проследи влиянието на БВП спрямо работната заплата на едно домакинство. В таблица 6 са получени резултатите, определящи регресионната връзка между двата показателя. Всички регресионни коефициенти (b_i) са статистически значими при риск за грешка $\alpha = 0,01$ ($t_i = 3,25$). При домакинствата от десета децилна група на единица увеличение БВП на един зает, отговаря нарастване на работната заплата е с 1,12 единици, т.е. наблюдава се изпреварващо нарастване на РЗ. С най-малко значение е регресионният коефициент при трета децилна група ($b_{III}=0,117$). Логично при тази група и средногодишният темп на нарастване на работната заплата да е с най-малко значение - 103,02%.

Таблица 6. Зависимост между БВП на един зает и средната работна заплата на домакинство в съпоставими цени и средногодишен темп за периода 2000-2009 г.

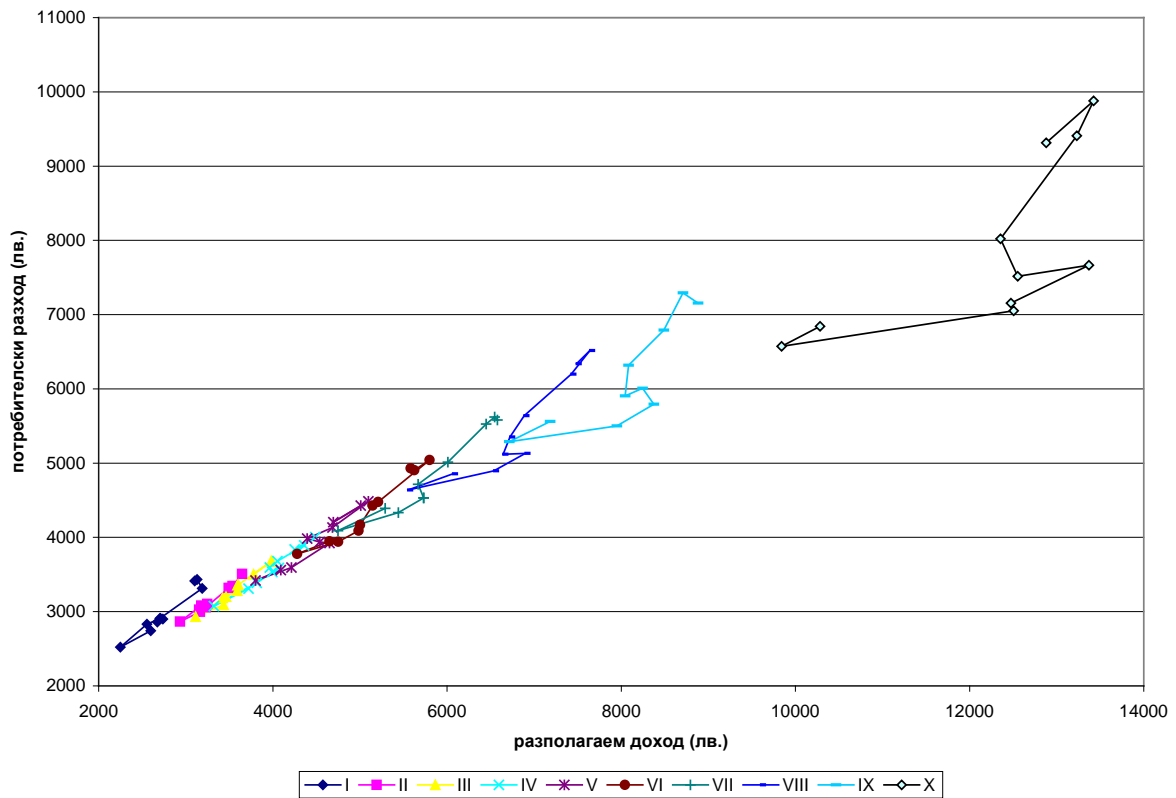
Показатели	Децилни групи										общо
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
b_i	0,14	0,12	0,12	0,17	0,26	0,37	0,49	0,63	0,77	1,12	0,41
$t Stat$	8,57	6,9	5,18	6,75	6,5	9,53	7,21	6,62	5,08	5,61	7,47
средногод. темп на РЗ	106,0	104,1	103,0	104,2	105,2	104,8	105,5	105,7	106,4	107,4	105,5

При домакинствата от първа и втора група средногодишното изменение е с по-високи темпове на нарастване, благодарение на прякото влияние на минималната работна заплата (всяко увеличаване на минималната работна заплата за страната дава пряко отражение върху работните заплати на домакинствата от първа и втора децилни групи).

На фигура 2 е представена зависимостта между реалния разполагаем доход и реалното потребление. При всички децилни групи се наблюдава нарастване на дохода в началото на изследвания период (от 2001 г. до 2004 г.). За същия период потреблението също расте, но с по-бавни темпове. През

Стела Цанова, Цветелина Цанова

следващите две години (2005 г. и 2006 г.) реалният разполагаем доход намалява, а потреблението с малки колебания запазва своята тенденция на плавно нарастване. През 2007 г. се наблюдава значителен скок в положителна посока и при двата показателя, като нарастването на потреблението е в по-голяма степен. За последната година от изследвания период (2009 г.), и разполагаемия доход, и потреблението намаляват при повечето децилни групи (най-чувствително е това намаление при девета и десета децилни групи).

Фигура 2. Зависимост между общия потребителски разход и разполагаемия доход на домакинствата по децилни групи (в с.ц. от 2005 г.) за периода 2000-2009 г.

Тези колебания в двата показателя могат да се обяснят с международната икономическа криза и нейното отражение върху българската икономика, а оттам върху дохода и потреблението на населението. Тъй като данните са в съпоставими цени, измененията в дохода и потреблението на населението общо взето са в посока нарастване – за периода 2000-2009 г. реалният разполагаем доход на домакинствата расте средногодишно с 2,02%, а потреблението с 2,52%. Тези резултати се потвърждават и когато анализът се сведе на ниво домакинство по децилни групи (таблица 7).

Таблица 7. Средногодишен темп на нарастване на реалния разполагаем доход и реалното потребление на домакинствата по децилни групи за периода 2000-2009 г. (%)

Показатели	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Разполагам доход	102,0	101,6	101,7	102,1	102,3	102,1	102,5	102,4	102,4	102,5
Потребителски разход	102,5	101,8	102,0	102,1	102,5	102,5	102,7	103,0	102,8	103,5

При всички децилни групи потреблението нараства с по-бързи темпове от тези на дохода, което означава, че се създава допълнително търсене. Това от своя страна би трябвало да доведе до нарастване на продажбите, разширяване на производството и следователно - до икономически подем.

Икономическата ситуация в България доказва тази хипотеза, тъй като за периода 2000-2009 г. брутният вътрешен продукт в съпоставими цени нараства средногодишно с 2,89%. Само през 2009 г. се отчете намаление на този показател спрямо предходната година в размер на -2,97% (като следствие от финансовата криза), но през следващата година (2010 г.) нарастването е в размер на 6,41%. Това означава, че дори и спрямо 2008 г. (през която БВП има максимална стойност за анализирания период) се наблюдава нарастване в размер на 3,29%.

Връзката, определяща влиянието на потребление спрямо нарастването на БВП е представена чрез регресионните коефициенти (уравнение на права) и тяхната проверка за статистическа значимост (*t stat*) в таблица 8.

Таблица 8. Зависимост между реалното потребление и реалния БВП на един зает за периода 2000-2009 г.

Показатели	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Общо
<i>b</i>	3,47	4,93	4,36	3,86	3,05	2,45	1,96	1,68	1,57	0,94	2,37
<i>t stat</i>	5,12	3,68	5,34	6,09	6,64	7,56	6,75	7,58	6,74	6,82	7,45

Всички регресионни коефициенти (b_i) са статистически значими при риск за грешка $\alpha = 0,01$ ($t_i = 3,25$). Нарастването на потреблението на домакинство (общо за страната) с единица води до увеличаване на БВП на един зает с 2,37 единици.

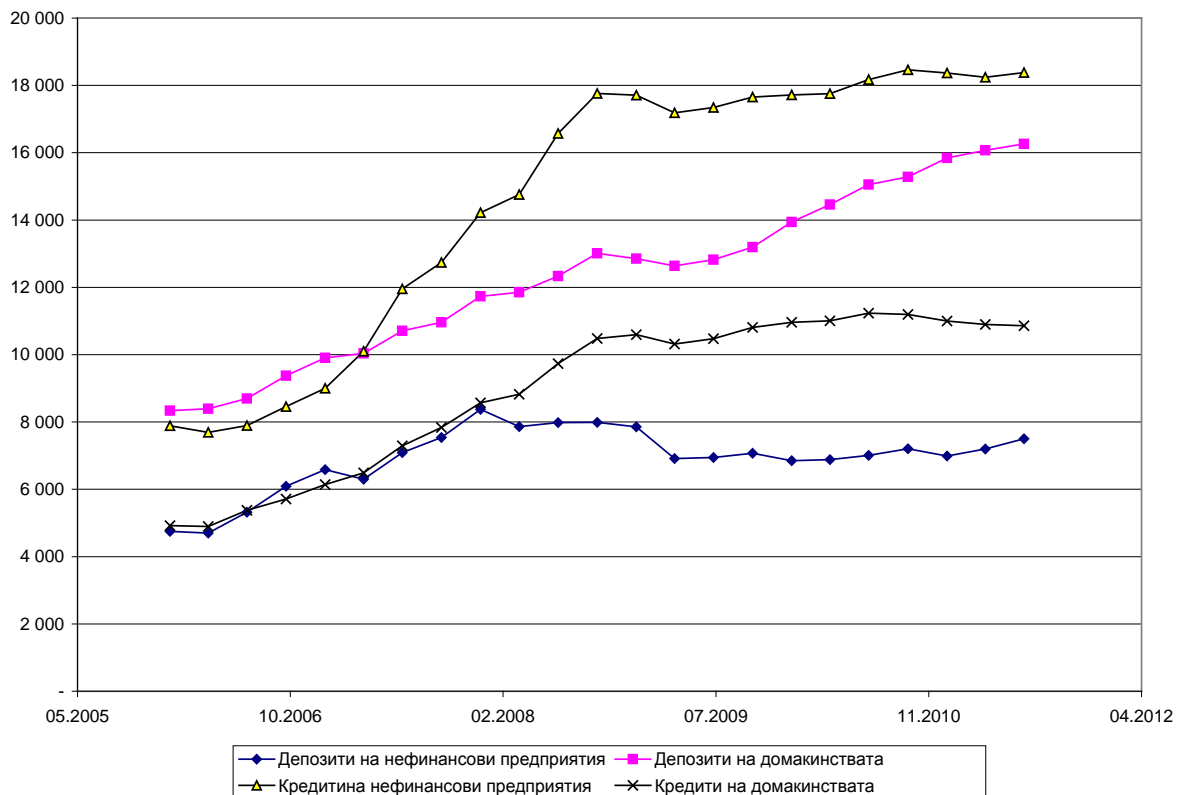
Спестяванията се появяват едва при определено равнище на дохода, след задоволяване на потребителските разходи. Това се доказва от анализа на средната склонност към спестяване (APS) по децилни групи. Реалният разполагам доход на домакинствата расте за периода 2000-2009 г. При домакинствата от първа децилна група доходът не достига, а тези от десета заделят 35,38% средно от общия разполагам доход за спестяване. За наблюдавания период при повечето децилни групи тенденцията на средната склонност към спестяване макар и отрицателна е близка до нула, т.е. параметрите, определящи линията на развитие не са статистически значими. Средното значение на APS общо на домакинство е близо 1/5 от общия разполагам доход, останалата част (в размер на 80%) се използва за потребление.

Таблица 9. Средна склонност към спестяване на домакинствата по децилни групи

Стела Цанова, Цветелина Цанова

Показатели	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Общо
Тенденция на APS	0,07	0,11	-0,1	0,01	-0,24	-0,35	-0,37	-0,74	-0,88	-1,2	-0,66
Средна APS (%)	-8,02	4,4	7,48	10,28	12,16	14,39	17,01	19,52	23,68	35,38	19,67

Спестяванията на домакинствата, макар и да намаляват незначително в относителни единици, в абсолютни бележат тенденция на нарастване за наблюдавания период (фиг. 3). Най-голямо увеличение при този показател на верижна база се наблюдава през декември 2007 г. - в размер на 7,02% спрямо предходното тримесечие. Намаление на депозитите отново на верижна база е регистрирано през декември 2008 г. (-0,27%) и март 2009 г. (-1,71%).

Фигура 3. Депозити и кредити на домакинствата и на нефинансовите предприятия в съпоставими цени по тримесечия за периода юни 2005 г. - юни 2011 г.

Средногодишният темп на изменение на депозитите на домакинствата за периода юни 2005- юни 2011 г. е 103,08%. Със същия средногодишен темп нарастват и кредитите на нефинансовите предприятия (103,92%), като до септември 2008 г. тенденцията върви стръмно нагоре (средногодишно нарастване в размер на 973,73 млн. лв.).

Тенденцията на изменение на описаните показатели (фиг. 3) може да се обясни с влияние на външни за икономиката ни фактори. Световната икономическа криза започна да се отразява върху икономиката на страната след 2007 г. Нейното отражение доведе до много отрицателни последствия като: свиване на производството и освобождаване на персонал, следователно увеличаване на безработицата, намаляване на притока на външни капитали, по-

Стела Цанова, Цветелина Цанова

слаба инвестиционна активност и забавяне на растежа на кредитирането в икономиката и др.

В заключение може да се каже, че от началото на 2010 г. се наблюдава не само съживяване на икономиката, но и възходящо икономическо развитие. Тенденция на нарастване се наблюдава, както при депозитите на домакинствата, така и при тези на нефинансовите предприятия (за последните две тримесечия – март и юни 2011 г. - регистрираното увеличение в съпоставими цени е в размер съответно на 3,05% и 4,17% на верижна база).

Депозитите и кредитите на населението са основен фактор за развитие и на финансовата система. Банките играят ролята на преразпределител на средства между населението и нефинансовия сектор, и за тези услуги те получават доход под формата на лихва. Когато населението увеличава спестяванията си, по-голямата част от тях се внасят в банките и служат като актив, с който последните разполагат за стимулиране на производството, или отново за населението под формата на потребителски или ипотечни кредити и др. Финансовата система в България е стабилна – това е основната причина населението да влага своите спестявания в банките.

Нарасналото потребление стимулира пряко разширяване на производството, а спестяванията на домакинствата служат като основен източник на средства за финансиране на инвестициите в производствения сектор. Спестяванията на населението са основен индикатор за възможностите на страната да натрупва капитал за бъдещи периоди. Високата норма на спестяване означава възможност за увеличено кредитиране, а оттам - и за нарастване на инвестициите. В общия случай това води до по-бърз икономически растеж. Ролята на посредник се изпълнява от банковия сектор, който преразпределя наличните финансови средства и по този начин осигурява капитал за развитие на производствените предприятия.

Литература

1. Бар Реймон. Зависимост между потреблението, инвестициите и дохода. www.angelfire.com/oz/economics/raymon.html.
2. Бюджети на домакинствата в Република България' - Статистическо Издателство и Печатница при НСИ, София 1996, 1998, 1999 години.
3. Гаргов, В. Макроикономическа стабилност и връзката между два от факторите на неравновесието в българската икономика. Народностопански архив, 1/2008.
4. Иванов, Л. Доходите и потреблението в България на прага на присъединяването към Европейския съюз. – Народностопански архив, кн. 3, 2007.
5. Иванова, Т. Доходът и инфлацията като детерминиращи потреблението макроикономически променливи. Известия, ИУ Варна, 2005, N 2.
6. Иванова, Т. Потреблението в България в светлината на потребителската функция. – Известия, ИУ Варна, 2003, N 1.
7. Йотова, Л. Благосъстоянието преди и след членството на България в Европейския съюз: между очакванията и реалностите. Годишник на УНСС, 2008.
8. Кирев, Л. и др. Макроикономика. В. Търново, Абагар, 2010.
9. Найденова, Сн. и др. Икономически и социални аспекти на бюджета на домакинствата в България. Алманах „Научни изследвания“, т. 1, АИ „Ценов“, 2003.
10. Несторов, Л. Крайното домакинско потребление като фактор за икономически растеж в България. – Икономически изследвания, бр. 2, 2002.
11. Несторов, Л., Процесът на евроинтеграция и възможностите за икономически растеж на България, катедра “Обща теория на икономиката”, СА “Д. А. Ценов”, Свищов.
12. Николова, Кр., Е. Тонкова, Св. Тодорова, Т. Иванова. Потребление и икономическа активност на България по пътя към Европейския съюз. Варна, Издателство „Наука и икономика“, 2007.
13. Основни макроикономически показатели – Статистическо Издателство и Печатница при НСИ, София 1997 г.
14. Петракос, Й., П. Арванитидис. Фактори, определящи икономическия растеж. Икономически алтернативи, бр. 1, 2008 г.
15. Рангелова, Р. България в Европа: икономически растеж през XX век. С., АИ «Проф. Марин Дринов», 2006.
16. Съев, В. Доходите на домакинствата като фактор на икономически растеж. – Макроикономическа стабилизация и икономически растеж, 2003.
17. Тодоров, Т. и др. Европейски ракурс на доходите и потреблението на населението в България. Алманах «Научни изследвания», т. 7, АИ «Ценов», Свищов, 2007.
18. Чукалев, Г. Потребление, доходи и богатство на домакинствата. Агенция за икономически анализи и прогнози. Серия „Икономически изследвания“, бр. 1, 2007.
19. Янкова, Н. Статистическо изследване на структурни изменения. АИ „Проф. Марин Дринов“, С., 2007.
20. Fisher, S. The Role of Macroeconomic Factors in Growth. NBER, Working Paper № 4565, 1993.
21. Fridman, M. A Theory of the Consumption Function. Princeton, NJ, 1957.

Стела Цанова, Цветелина Цанова

22. Meadows, Donella, Dennis Meadows, J. Randers and W. Behrens (1972). The Limits to Growth. New York: Univers Books.
23. Solow, R. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics 70 (1). 1956.
24. <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=10&a1=813&a2=821&a3=822#cont>
25. <http://www.nsi.bg/EPDOCS/HBS2011q2.pdf>
26. <http://www.nsi.bg/otrasal-metodologia.php?otr=21>
27. http://www.nsi.bg/Gdp/GIA_98-08.xls